

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ПЕРШИЙ СЕНАТ

**у справі за конституційною скаргою Падеріна Володимира Олександровича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5
частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“**

Київ
11 березня 2026 року
№ 2-р(І)/2026

Справа № 3-29/2024(60/24)

Перший сенат Конституційного Суду України у складі суддів:

Петришина Олександра Віталійовича – головуючого,
Барабаша Юрія Григоровича – доповідача,
Гришук Оксани Вікторівни – доповідача,
Кичуна Віктора Івановича,
Совгирі Ольги Володимирівни,
Філюка Петра Тодосьовича,

розглянув на засіданні справу за конституційною скаргою Падеріна Володимира Олександровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ від 1 липня 2014 року № 1556–VII (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 37–38, ст. 2004).

Заслухавши суддів-доповідачів Барабаша Ю.Г., Гришук О.В. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України Зеленський В.О., Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., Освітній омбудсмен України Лещик Н.В., науковці: Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Коваленко Л.П., доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та

адміністративної діяльності Мех Ю.В., доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Солнцева Х.В., доктор юридичних наук, професор Георгієвський Ю.В.; Національного університету „Києво-Могилянська академія“ – доктор юридичних наук, професор Шевчук С.В., доктор юридичних наук, професор Ключковський Ю.Б., кандидат юридичних наук, доцент Іщенко Ю.В., кандидат юридичних наук, доцент Лобач О.М.; Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України – доктор юридичних наук, професор Оніщенко Н.М., молодший науковий співробітник відділу міжнародного права та права ЄС Ходош В.В.; Національної академії педагогічних наук України – доктор філософських наук, професор Кремень В.Г.; Національного університету фізичного виховання і спорту України – доктор філософії з права Пижов О.М.; Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – доктор юридичних наук, професор Мельничук О.Ф.; Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного права Білоскурська О.В.; Київського національного університету імені Тараса Шевченка – кандидат юридичних наук, асистент кафедри конституційного права Бондаренко Б.О.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу – Падерін В.О. – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) пункт 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ від 1 липня 2014 року № 1556–VII (далі – Закон № 1556).

Згідно з пунктом 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 однією з підстав для відрахування здобувача вищої освіти є „порушення умов договору

(контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання“.

На думку Падеріна В.О., застосування оспорюваного припису Закону № 1556 у його справі призвело до порушення гарантованого частиною другою статті 58 Конституції України права „не бути притягнутим до відповідальності за діяння, що не визнається законом як правопорушення“.

Обґрунтовуючи свої твердження, суб'єкт права на конституційну скаргу посилається на Конституцію України, Закон № 1556, рішення Конституційного Суду України, а також на судові рішення у своїй справі.

1.1. Національний авіаційний університет (далі – Університет) та Падерін В.О. 6 серпня 2021 року уклали договір про навчання, 12 серпня 2021 року Падеріна В.О. зарахували на 1-й курс денної форми навчання за кошти державного (регіонального) бюджету.

Наказом ректора Університету від 20 січня 2022 року № 60/ст (далі – Наказ) Падеріна В.О. відраховано з Університету з 24 січня 2022 року за порушення навчальної дисципліни та Правил внутрішнього розпорядку в студентських гуртожитках Університету, Правил внутрішнього розпорядку Університету, Положення про студентський гуртожиток, Закону № 1556 та виселено з гуртожитку Університету.

Уважаючи своє відрахування неправомірним, Падерін В.О. звернувся до Солом'янського районного суду міста Києва, який рішенням від 1 червня 2023 року позов задовольнив, визнав Наказ незаконним і скасував його. Університет оскаржив це рішення суду в апеляційному порядку.

Київський апеляційний суд постановою від 3 жовтня 2023 року апеляційну скаргу Університету задовольнив частково: рішення суду першої інстанції змінив у частині мотивів та підстав задоволення вимог позову, з іншими висновками, на підставі яких задоволено позов, погодився.

У вказаній постанові Київський апеляційний суд зазначив, що предметом договору між Університетом та Падеріним В.О. є навчання позивача;

«відповідно до пункту 2.3 договору, здобувач зобов'язаний, дотримуватись вимог чинного законодавства, Статуту, Правил внутрішнього розпорядку НАУ, правил проживання у гуртожитку університету та інших нормативних документів; виконувати освітню програму, індивідуальний навчальний план та досягати визначених освітньою програмою результатів навчання за встановленими виконавцем формами організації та провадження освітнього процесу, в тому числі з використанням освітніх технологій; дотримуватися норм моралі, академічної доброчесності, поважати Конституцію та державні символи України; виконувати вимоги щодо охорони праці, техніки безпеки та безпеки життєдіяльності, виробничої санітарії, протипожежної безпеки та інші, передбачені законодавством; дбайливо ставитись до майна виконавця; у разі зміни персональних даних інформувати про це виконавця <...>».

Отже, до позивача було застосовано дисциплінарну відповідальність, яка передбачена безпосередньо у статті 46 Закону України „Про вищу освіту“, а саме за порушення навчальної дисципліни та Правил внутрішнього розпорядку Національного авіаційного університету, правил проживання в гуртожитку та інших нормативних документів, які позивач зобов'язався дотримуватися відповідно до умов п. 2.3.1. укладеного договору про навчання в Національному авіаційному університеті від 6 серпня 2021 року <...>».

Наслідком порушення договірних зобов'язань, у тому числі умов п. 2.3.1. укладеного договору про навчання в Національному авіаційному університеті, передбачено відповідальність у виді відрахування згідно з умовами п. 4.2. договору.

Отже, висновки суду першої інстанції про те, що застосування дисциплінарної відповідальності у виді відрахування з університету, не ґрунтується на нормах закону, є помилковими».

Зі змісту матеріалів справи випливає, що поновлення права Падеріна В.О. на вищу освіту тривало більше двох років після ухвалення остаточного судового рішення в його справі.

Конституційний Суд України бере до уваги різну інтерпретацію пункту 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 у правозастосовній практиці та суспільну значущість вирішення цього питання для захисту конституційного права на вищу освіту.

1.2. Президент України Зеленський В.О. зазначив: „Порушення умов договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання, як підстава для відрахування здобувача вищої освіти визначена на законодавчому рівні оспорюваною нормою пункту 5 частини першої статті 46 Закону, що характеризується бланкетною диспозицією“.

Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О. висловив свою позицію стосовно питань, порушених у конституційній скарзі, указавши, що „держава делегує закладам вищої освіти право встановлювати в договорі певні правила поведінки, права і обов'язки здобувачів освіти. Можливість відрахування здобувача освіти за порушення ним цих правил є необхідною умовою для забезпечення та реалізації освітнього процесу та підставою припинення/розірвання укладеного між сторонами договору. Без такого права автономія була б декларативною, оскільки заклад не мав би інструментів впливу на порушників внутрішніх регламентів та не зміг би забезпечити надання освітніх послуг“.

Освітній омбудсмен України Лещик Н.В. наголосила на тому, що «відповідно до Закону України „Про освіту“, Закону України „Про вищу освіту“, внутрішніх нормативно-правових актів закладу освіти за порушення освітніх обов'язків до здобувачів освіти можуть застосовуватися виключно спеціальні (освітні) заходи, зокрема, академічні санкції за порушення доброчесності. Дані заходи не відносяться до адміністративних стягнень, вони мають виключно дисциплінарно-освітній характер, оскільки не передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення як види адміністративної відповідальності».

Науковці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Коваленко Л.П., доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Мех Ю.В., доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Солнцева Х.В. звертають увагу на таке: „Законодавство України передбачає внутрішні дисциплінарні стягнення для здобувачів освіти за порушення навчальних обов’язків“; «при цьому дисциплінарні санкції (від попередження – „догани“ – до відрахування) застосовуються в межах внутрішніх процедур і регламентовані законами та локальними правилами. Обов’язково має забезпечуватися прозорість процедур і можливість оскарження рішення».

Науковці Національного університету „Києво-Могилянська академія“ – доктор юридичних наук, професор Шевчук С.В., доктор юридичних наук, професор Ключковський Ю.Б., кандидат юридичних наук, доцент Іщенко Ю.В., кандидат юридичних наук, доцент Лобач О.М. зазначили таке: «Аналізуючи зміст пункту 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ законодавець фактично делегує конкретизацію підстав втручання у право на освіту до змісту індивідуального договору, укладеного між ЗВО та здобувачем (або платником). Формула „порушення умов договору“ не визначає ані характеру порушення, ані ступеня його істотності, ані зв’язку між порушенням і метою відрахування, що залишає широкий простір для розсуду закладу вищої освіти».

Доктор юридичних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Георгієвський Ю.В. висловив переконання в тому, що «пункт 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ є таким, що відповідає принципу верховенства права, зокрема правовій визначеності, та не суперечить статті 8 Конституції України».

Фахівці Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України – доктор юридичних наук, професор Оніщенко Н.М.,

молодший науковий співробітник відділу міжнародного права та права ЄС Ходош В.В. акцентували на тому, що «застосування пункту 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ потребує конституційно-конформного тлумачення, яке б передбачало використання цієї норми переважно у випадках істотного та обґрунтованого порушення договірних зобов'язань, пов'язаних з виконанням змісту освітньої програми, а також забезпечення належної процедурної захищеності здобувача».

Доктор філософських наук, професор, президент Національної академії педагогічних наук України Кремень В.Г. виснував, що „визначальною ознакою правового регулювання відносин між закладом вищої освіти і здобувачем є їх виключно договірний характер. Положення договору свідчать про те, що предметом його є навчання у закладі і ним же визначені права і відповідальність закладу та здобувача вищої освіти. Отже, публічно-правовий характер договору зумовлений реалізацією конституційного права на освіту, державною регламентацією освітніх стандартів, процедур та гарантій, а приватно-правовий – договірними відносинами щодо надання освітніх послуг“.

Доктор філософії з права, виконувач обов'язків ректора Національного університету фізичного виховання і спорту України Пижов О.М. звертає увагу, зокрема, на те, що „юридична природа договору про навчання є гібридною. Приватно-правовий аспект проявляється у погодженні організаційних умов і (за потреби) фінансових умов. Публічно-правове навантаження проявляється в тому, що ЗВО зобов'язаний забезпечити навчання відповідно до законодавства та стандартів освіти, а сам договір не може легітимізувати відступ від конституційних гарантій або перетворити внутрішні правила на джерело нових обов'язків, які фактично обмежують право на освіту“.

Доктор юридичних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Мельничук О.Ф. зазначив таке: „Освітнє законодавство загалом забезпечує баланс між академічною автономією закладів вищої освіти та конституційними правами здобувачів освіти. Водночас відсутність достатніх гарантій застосування ЗВО освітньо-правових санкцій до

здобувачів вищої освіти створює ризики використання академічної автономії як підстави для необґрунтованого обмеження прав людини. Саме тому подальше вдосконалення законодавства та конституційно-конформне тлумачення чинних норм є необхідним для реального забезпечення цього балансу“.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Білоскурська О.В. звернула увагу на те, що «у відносинах „ЗВО – здобувач“ – ЗВО перебуває у домінуючому становищі, а здобувач є слабшою стороною. У таких умовах держава має позитивний обов’язок компенсувати цю асиметрію шляхом законодавчого посилення захисту прав здобувача».

Кандидат юридичних наук, асистент кафедри конституційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Бондаренко Б.О. зазначив: „У випадку порушення здобувачем вимог контракту – до нього може бути застосована відповідальність, передбачена умовами контракту, тобто цивільно-правового характеру“.

2. Вирішуючи порушені в конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

Згідно з частиною першою статті 53 Конституції України кожен має право на освіту. Складовою освіти є вища освіта як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти (пункт 5 частини першої статті 1 Закону № 1556).

В Основному Законі України право на вищу освіту гарантовано з урахуванням її доступності та безоплатності (в аспекті можливості громадян України безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних

зкладах на конкурсній основі), розвитку цього рівня освіти та форм її здобуття, а також надання державних стипендій та пільг студентам.

Реалізувати право на вищу освіту можна двома способами: здобувши вищу освіту безоплатно та за кошти фізичних (юридичних) осіб. У разі зарахування на навчання за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб додатково укладається договір між закладом вищої освіти та фізичною (юридичною) особою, яка замовляє платну освітню послугу для себе або для іншої особи, беручи на себе фінансові зобов'язання щодо її оплати [далі – договір (контракт)], що зазначено в статті 44 Закону № 1556.

Однак договір (контракт) за Законом № 1556 має субсидіарний характер щодо договору про навчання між закладом вищої освіти та вступником (за участю батьків або законних представників – для неповнолітніх вступників), що його укладають незалежно від джерела фінансування освіти здобувача освіти.

У підзаконних нормативних актах предметом договору (контракту) є фінансові зобов'язання замовника щодо оплати освітньої послуги, яку надає здобувачу освіти заклад вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України „Про затвердження Типового договору про надання платної освітньої послуги для підготовки фахівців“ від 7 вересня 2020 року № 1113 зі змінами).

3. Унаслідок укладення договору (контракту) виникають правовідносини між закладом вищої освіти та замовником освітньої послуги. Важливою складовою договору (контракту) є деталізація фінансових зобов'язань, що їх бере на себе фізична (юридична) особа – замовник освітньої послуги.

Договір (контракт) є різновидом цивільно-правового договору з ознаками споживчого договору, тому підлягає оцінюванню з погляду дотримання стандартів захисту прав споживачів.

Конституційний Суд України зважає на приписи Директиви Ради 93/13/ЄЕС від 5 квітня 1993 року про несправедливі умови споживчих договорів, у преамбулі якої зазначено, що „приписи права держав-членів щодо умов договорів між продавцем товарів або постачальником послуг, з одного боку, та

споживачем цих товарів або послуг – з іншого, істотно відрізняються, національні ринки продажу товарів і надання послуг споживачам також різняться між собою, унаслідок цього між продавцем та постачальником може виникати порушення правил конкуренції, зокрема коли вони продають та постачають товари до інших держав-членів“.

Суд справедливості Європейського Союзу у рішенні *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen VZW v Susan Romy Jozef Kuijpers* від 17 травня 2018 року, С-147/16, § 57 зазначив, що „предметом спору є послуга, що надається цим закладом, яка є додатковою та допоміжною щодо його освітньої діяльності, а саме – надання на підставі договору безвідсоткового плану погашення сум, що належить сплатити студенту, який заборгував цьому закладу; за своєю природою така послуга є угодою про надання пільгових умов щодо погашення наявного боргу і, по суті, є кредитним договором“. У цьому самому рішенні Суд справедливості Європейського Союзу дійшов висновку, що навіть навчальний заклад з безкоштовною формою навчання можна вважати „продавцем“ або „постачальником“ послуг, якщо за договором він надає студенту пільгові умови для погашення заборгованості (наприклад, за реєстраційні збори або витрати на поїздку).

Наведена юридична позиція Суду справедливості Європейського Союзу підтверджує, що заклади вищої освіти, які надають платні освітні послуги, є постачальниками послуг, а студенти, як слабша сторона договору, – споживачами. Перед застосуванням до здобувача освіти такого виду відповідальності, як відрахування на підставі пункту 5 частини першої статті 46 Закону № 1556, стандартні умови договору (контракту), які визначають наслідки порушення зобов'язань здобувачем освіти, слід перевірити на предмет їх домірності.

Зокрема, не можна вважати домірними умови договору (контракту), які: покладають на здобувача освіти відповідальність за невиконання зобов'язань незалежно від причин такого невиконання; не передбачають можливості звільнення від відповідальності у разі порушення договору (контракту) закладом

вищої освіти; установлюють автоматичні та непропорційні санкції (відрахування, штрафи, стягнення повної вартості навчання) без урахування фактичних обставин.

Освітня послуга – це „комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб’єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання“ [пункт 18 частини першої статті 1 Закону України „Про освіту“ від 5 вересня 2017 року № 2145–VIII (далі – Закон № 2145)]. Ключовими характеристиками цієї послуги в контексті розуміння договірних відносин, що виникають між закладом вищої освіти та здобувачем освіти, є результати навчання та вартість дій суб’єкта освітньої діяльності, спрямованих на досягнення результатів навчання.

Такий предмет договору (контракту) обумовлює права, обов’язки та відповідальність сторін договору (контракту), а також можливість його дострокового розірвання.

4. Вирішуючи цю справу, Конституційний Суд України керується тим, що заклад вищої освіти як суб’єкт господарювання може діяти в одному з таких статусів: бюджетна установа, неприбутковий заклад вищої освіти, прибутковий заклад вищої освіти (частина перша статті 27 Закону № 1556); заклад вищої освіти діє на підставі свого статуту.

Діяльність закладу вищої освіти провадиться на принципах автономії та самоврядування (пункт 1 частини першої статті 32 Закону № 1556). Автономія закладу вищої освіти – це самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти в ухваленні рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, установлених Законом № 1556 (пункт 1 частини першої статті 1 Закону № 1556).

У конституційному вимірі автономія закладу вищої освіти співвідноситься зі свободою наукової творчості, передбаченою статтею 54 Конституції України.

За юридичною позицією Конституційного Суду Республіки Хорватія автономія університету повинна здійснюватися задля заохочення та сприяння розвитку науки, культури та мистецтва, що виключає право обмежувати автономію університетів, гарантовану конституцією, у сфері, яка прямо встановлена як основний зміст академічного самоврядування, тоді як у всіх інших питаннях обмеження мають бути правомірними, тобто відповідати конституційній меті (рішення від 26 січня 2000 року № U-I-902/1999).

Автономія закладу вищої освіти зумовлює потребу такої самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, установленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно. Університет має академічну автономію, а студент – академічні свободи, і жодна з цих категорій не є абсолютною.

5. Здобувачами вищої освіти є особи, які навчаються в закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти задля здобуття відповідного ступеня і кваліфікації (пункт 11 частини першої статті 1 Закону № 1556).

Перебуваючи у правовідносинах із закладом вищої освіти, здобувач освіти реалізує своє конституційне право на вищу освіту. Ставши учасником таких правовідносин, здобувач освіти не втрачає своїх конституційних прав і свобод, які не можуть бути заміщені та мають ієрархічно вищий за юридичною силою характер щодо прав та супутніх до них обов'язків, передбачених чинним законодавством та локальними актами закладу вищої освіти.

Отримуючи освітню послугу, здобувач освіти одночасно стає учасником і інших правовідносин, пов'язаних із перебуванням в академічному середовищі. Окрім участі в освітньому процесі, здобувач освіти може бути залучений до реалізації інших активностей у межах закладу вищої освіти, які теж

передбачають наявність відповідних прав та покладення обов'язків на залучених осіб.

6. Особливою складовою перебування здобувача освіти в межах академічного середовища є проживання в гуртожитку закладу вищої освіти. Порядок користування житловою площею в гуртожитку закладу вищої освіти регламентується нормами житлового законодавства України з урахуванням особливостей, визначених актами центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, зокрема Положенням про особливості користування гуртожитками закладів фахової передвищої та вищої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 21 листопада 2019 року № 1452.

Хоча вказані правовідносини з користування житловою площею в гуртожитку закладу вищої освіти й обумовлені статусом особи, що перебуває в ньому, як здобувача вищої освіти, однак вони жодним чином не можуть впливати на порядок реалізації цією особою свого конституційного права на вищу освіту. Тому порушення обов'язків чи інших вимог щодо проживання в гуртожитку закладу вищої освіти, визначених актами законодавства та локальними актами закладу вищої освіти, не можна розглядати як підставу для припинення з ініціативи закладу вищої освіти надання освітньої послуги, а отже, і припинення реалізації конституційного права на вищу освіту.

Виконання вимог житлового законодавства України та локальних актів закладу вищої освіти щодо користування його гуртожитком не може впливати на чинність договору (контракту) та на можливість дострокового припинення його з ініціативи закладу вищої освіти.

7. Складна юридична природа правовідносин, що виникають між здобувачем освіти та закладом вищої освіти, впливає також на характер та зміст відповідальності, до якої може бути притягнений здобувач освіти.

У межах виконання освітньої програми та індивідуального навчального плану до здобувача вищої освіти може бути застосований такий захід

відповідальності, характерний для осіб, залучених до академічного середовища, як відрахування із закладу вищої освіти.

Згідно з частиною першою статті 46 Закону № 1556 підставами для відрахування здобувача вищої освіти є: завершення навчання за відповідною освітньою (науковою) програмою; власне бажання; переведення до іншого закладу освіти; невиконання індивідуального навчального плану; порушення умов договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання; інші випадки, передбачені законом.

Згідно з абзацом четвертим частини шостої статті 42 Закону № 2145 за порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені, зокрема, до такої академічної відповідальності, як „відрахування із закладу освіти“.

Конституційний Суд України висновує, що законодавець може деталізувати порядок реалізації конституційного права на вищу освіту також і в спосіб визначення вимог щодо виконання освітньої програми та індивідуального навчального плану, включно з дотриманням правил академічної доброчесності, однак не може прагнути надмірного розширення згаданих вимог, не обумовлених метою досягнення визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання, оскільки це може бути використано як підстава для відрахування здобувача освіти.

Проаналізувавши зміст статті 53 Конституції України, частини шістнадцятої статті 44, пункту 5 частини першої статті 46 Закону № 1556, Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункт 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 стосується лише договору про оплату освітніх послуг – „договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання“.

Іншою, крім закладу вищої освіти, стороною за договором (контрактом) є замовник освітньої послуги, яким може бути як сам здобувач освіти, так і інша фізична (юридична) особа, яка оплачує навчання здобувача освіти. В обох випадках інша сторона повинна мати однакові із закладом вищої освіти права та обов'язки. Очевидно, що фізична (юридична) особа, яка лише оплачує навчання здобувача освіти, не стає учасником будь-яких інших правовідносин із закладом вищої освіти, крім замовлення надання освітньої послуги, а отже, не може нести іншу відповідальність, окрім відповідальності за невиконання фінансових зобов'язань за договором (контрактом).

8. Конституційний Суд України бере до уваги той факт, що відповідальність здобувача освіти у правовідносинах із закладом вищої освіти є багатогранною. Доцільно виокремити академічну відповідальність, яка є заходом забезпечення академічної доброчесності, та цивільно-правову відповідальність, яка застосовується до здобувача вищої освіти у разі порушення договірних зобов'язань.

Законодавець у межах своєї дискреції має визначати систему заходів академічної відповідальності. Ця система повинна мати ступеневий характер та враховувати вид порушень, а також шкідливість наслідків таких порушень для функціонування академічного середовища.

Конституційний Суд України акцентує на тому, що дисциплінарна відповідальність визначається лише законами України, що зазначено в пункті 22 частини першої статті 92 Конституції України.

Точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності [Спільний висновок Венеційської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) та Генерального Директорату з прав людини та правових питань Ради Європи щодо Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження“, ухвалений Венеційською

Комісією на її 84-му пленарному засіданні 15–16 жовтня 2010 року, (CDL-AD(2010)029), § 45].

Порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності регламентується трудовим законодавством України. Кодексом законів про працю України передбачено, що трудова дисципліна на підприємствах, в установах, організаціях забезпечується створенням потрібних організаційних та економічних умов для нормальної високопродуктивної роботи, свідомим ставленням до праці, методами переконання, виховання, а також заохоченням за сумлінну працю; у потрібних випадках заходи дисциплінарного впливу застосовують стосовно окремих несумлінних працівників (стаття 140); може бути застосований до працівника за порушення трудової дисципліни тільки один із таких заходів стягнення: догана, звільнення (стаття 147).

Дисциплінарна відповідальність застосовується і щодо осіб, які перебувають на державній службі. У межах інституту державної служби законодавець визначив дисциплінарну відповідальність як відповідальність за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених Законом України „Про державну службу“ та іншими нормативними актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни (частина перша статті 64 Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII).

Ключовою статусною характеристикою суб'єкта дисциплінарної відповідальності є перебування його у трудових відносинах чи відносинах, пов'язаних із перебуванням на державній службі.

Правовідносини, що виникають у зв'язку з реалізацією конституційного права на вищу освіту, не мають характеру трудових чи таких, що пов'язані з державною службою, а отже, відсутні підстави вважати здобувача вищої освіти суб'єктом дисциплінарної відповідальності і, відповідно, можливість притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Конституційний Суд України висноує, що передбачена пунктом 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 відповідальність у формі відрахування здобувача освіти за порушення умов договору (контракту) пов'язана з невиконанням цивільно-правових зобов'язань, що виникають унаслідок укладення договору (контракту).

Такий захід, як відрахування здобувача освіти, є домірним втручанням у реалізацію конституційного права на вищу освіту, якщо особа здобуває вищу освіту за кошти фізичної (юридичної) особи, оскільки він прямо пов'язаний з умовами фінансування надання освітньої послуги як однієї з ключових передумов реалізації конституційного права на вищу освіту.

9. Відповідно до частини третьої статті 89 Закону України „Про Конституційний Суд України“ якщо Конституційний Суд України, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його приписи) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його приписи), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то Конституційний Суд України вказує на це у резолютивній частині рішення.

Київський апеляційний суд у постанові від 3 жовтня 2023 року у справі Падеріна В.О. неправильно кваліфікував відповідальність, застосовану до нього, як дисциплінарну та, відповідно, хибно оцінив підставу для відрахування, передбачену пунктом 5 частини першої статті 46 Закону № 1556, тобто застосував указаний припис Закону № 1556, витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України.

Конституційний Суд України висноує, що пункт 5 частини першої статті 46 Закону № 1556 є таким, що не суперечить Конституції України.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), пункт 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ від 1 липня 2014 року № 1556–VII.

2. Пункт 5 частини першої статті 46 Закону України „Про вищу освіту“ від 1 липня 2014 року № 1556–VII, застосований у постанові Київського апеляційного суду від 3 жовтня 2023 року у справі Падеріна Володимира Олександровича, суд витлумачив у спосіб, що не відповідає Конституції України.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ПЕРШИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**